

KNJIŽEVNOST OHRANJA ILUZIJO O ČASU

Čas je neskončen, saj prihaja iz pradavnine in izginja v daljni prihodnosti. Zato ga je mogoče geometrijsko prikazati s premico, ki ponazarja neskončnost razdalj. Če bi na tej premici označili naš čas, bi bil točno na njeni sredini. Zaradi neskončnosti pa je na sredini časovne premice tudi leto pet tisoč pred našim štetjem in točno na sredi bo prav vsak čas, ki ga označimo.

Razlika med enim in drugim tisočletjem, celo med milijoni let, je na časovni premici zaradi njene neskončnosti tako majhna, da je sploh ne moremo zaznati, kajti neskončnost je razsežnost, ki prav vse pomanjša in izenači. Tako, da ta hip živimo isti čas, kot so ga živeli stari Rimljani, in prav tistega, ki ga bodo živeli naši potomci leta štiri tisoč, kajti tisočletja so na premici časa videti kot tisočinka sekunde in ne pomenijo nobene bistvene spremembe.

Zato je človeštvo bivalo in se zavedalo svoje dobe vedno kot središča vesoljnega časa. Če pristanemo na to, da ni razlike v času, pa naj ga še tako merimo z urami, koledarji, s tedni in leti in tisočletji, potem pravzaprav časa sploh ni! Človeštvo od nekdanj živi v neskončnem brezčasju. Izmyslili smo si sicer dneve in tedne, leta in tisočletja za merjenje časa, vendar je to jalov posel, kajti doživljamo lahko zavestno samo ta hip tukaj in zdaj.

Spominjanje na pretekli čas nima pravzaprav prav nič večje vrednosti kot sanjarjenje o prihodnosti. Oboje je zasidrano samo v našem umu, v naših predstavah, toda človeški um je najbolj nezanesljiva stvar na svetu, podložen vsakršnim norostim.

Kot pisatelja me seveda zanima, kje v tem času je književnost, kaj za književnost pomeni čas. Mislim, da čas za književnost in za umetniško ustvarjanje nima nikakršnega pomena. Pač pa je obratno: književnost ima velik pomen za ohranjanje iluzije o času.

Beseda je edino sredstvo, s katerim je mogoče premagovati čas, ga relativizirati, se z njeno pomočjo sprehajati iz preteklosti v prihodnost, se ustavljeni v sedanjosti, ki mineva, združevati različna časovna obdobja in ustvarjati povsem nov čas. To pa zato, ker je na začetku bila beseda, ki je meso postala in med nami prebivala. Človek se je od nekdanj zavedal potrebe in njenega pomena, da bi ubesedil svoj čas in ga tako ohranjal potomcem.

Pokopane in v prah so spremenjene starodavne palače, ostala je beseda o njih. Ljudstva in njihove kulture so izginile v kratkem času, ostala so pričevanja o njih. O babilonskem stolpu ni niti materialnega praška, niti opeke, ostala je zgodba o njem. Palače so se rušile, mesta so izginjala, ljudstva izumirala, beseda pa je šla iz časa v čas in ga ohranjala enotnega. Beseda je preživela vse čase in raste v prihodnost. Troja živi le v Homerjevih besedah.

Kakšna moč besede je, da lahko v času ohrani vse! Trojo in Trojance, lepo Heleno, pogovore vojščakov, kri in dim na bojnem polju in žvenket orožja, šelestenje blazin v Agamemnonovi postelji, Ahilov vrisk, ko ga je zadela puščica v peto. Vse to nam ohranja beseda, ne glede na čas, ki je za besedo nekaj hudo relativnega in le okvirnega, kajti ni čas tisti, ki določa besedo, pač pa beseda določa čas. Ta mreža, stkana iz besed, ki je sposobna zamrežiti čas, to je književnost.

Različne so posode, v katere lovimo pisatelji čas. Trenutek ujameš v nežno stkane niti poezije, v krhkost črtice, leta in desetletja človeškega življenja v epe in romane, razčustvovanost v drame in bridka spoznanja človeštvu v posmeh v komedije. Tisoče vrst mrež je, posodic, skledic, loncev, piskrov in pekačev v literaturi, da vanje lovimo čas.

Izdelava teh posod je obrt, ki naj bi jo pisatelj obvladoval do potankosti, da bi vanje zajemal iz svojega časa. Mnogim pri tem pade posoda iz rok in se razbije, drugim pade vrč v reko časa, ki hrumi skozi našo dobo. Dosti jih vse polije, ko vzdignejo posodo kvišku. Kajti čas je za večino neulovljiv in rad spolzi med prsti nazaj v brezčasnost.

Le tistim najbolj spretnim uspe v dovolj trdno posodo zajeti drobec svojega časa. Njihove posode so nam vsak hip dosegljive v sobanah večne literature, kjer se je čas ustavil. Homer je tam naš sodobnik, Shakespeare je sosed iz sosednje ulice in Goethe nas gleda čez ograjo s sosednjega dvorišča.

Čisto mogoče je, da bo kdo za nami zataval v to dvorano večnosti in bo našel nekje tam spodaj med pajčevinami kakšen moj frakeljček ali tvojo majolkico in v njej nekaj besed o najinem času.

Če nama bo to zares uspelo, sva pisatelja. Ne glede na vse, sva vsaj poskušala to postati, pa če naju bo čas povozil ali ne.

Bina Štampe Žmavc

V ČASU O ČASU PRAVLJIC

*Ko Bela mačica se sprehodila
po mostu pesnika je tihošapa,
je deklici za hip zastala sapa
od belega in drobnega nemira.*

*Naslonjena na brv mesečine
poslej čakala bo na belem loku,
s prebelim samorogom sanj ob boku,
usločena od zvokov in tišine.*

*Kazalci belih ur kot dir jelena,
številčnica srca pa ji tiktaka,
kot da še zmeraj v belem čaka, čaka ...*

*Ko v beli luži ji bodo sijali
lasje srebrni, bo na beli brvi
še v belem Belo mačico čakala ...*

Ni naključje, da razmišljanje o času pravljic začenjam s pesmijo, ki je pravzaprav intimen poklon pravljичni poemi *Bela mačica* pesnika Daneta Zajca in sega